

Sosiaalityöntekijöiden mielipiteet köyhyyden syistä Pohjoismaissa

HELENA BLOMBERG & JOHANNA KALLIO & CHRISTIAN KROLL

Johdanto

Sosiaalityöntekijät ovat ammatillisen toimintansa ja asiantuntijuutensa takia mielenkiintoinen ryhmä tarkastella. Sosiaalityöntekijät ovat hyvinvointivaltion ja erityisesti sosiaalipalvelujen sekä sosiaalisten ongelmien asiantuntijoita, joilla on ensikäden tietoa järjestelmän puutteista, haasteista sekä sosiaalisten ongelmien yleisyydestä ja paikantumisesta. Heillä on koulutuksen ja työn tuomaa asiantuntijuutta taloudellisen selviämisen mekanismeista. Nähdäksemme hyvinvointivaltio realisoituu palvelujen tarpeessa oleville kansalaisille asiakastyötä tekevien sosiaalityöntekijöiden kautta, jotka laativat päätöksiä, valikoivat asiakkaita ja käyttävät harkinnanvaraisuutta. Sosiaalityöntekijöiden mielipiteet köyhyyden syistä vaikuttavat mahdollisesti siihen, millaisia palveluja he tarjoavat, keitä he auttavat aktiivisimmin ja miten he suhtautuvat asiakkaisiinsa erilaisissa auttamistilanteissa (Kroll & Blomberg 2010; Reingold & Liu 2009; Weiss 2003). Tietyissä rajoissa sosiaalityöntekijöillä on valta määrittää, miten he työtään tekevät.

Köyhyyden torjuminen on ollut historiallisesti ammatillisen sosiaalityön olennainen tehtävä. Keskeistä sosiaalityön universaalissa normatiivisessa perinteessä on ollut se, että huono-osaisuuden ja köyhyyden ajatellaan johtuvan ensisijaisesti rakenteellisista olosuhteista eikä niinkään yksilön ominaisuuksista, kuten löyhästä työmoraalista tai laiskuudesta. Köyhyys on nähty ongelmana, johon yhteiskunnan tulee vastata yksilöiden syyllistämisen sijaan. (Ks. Blomberg & al. 2010; Weiss & al. 2009.) Tämä normatiivinen perusta on sopinut hyvin yhteen pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin kanssa, jossa yhteiskun-

nan huono-osaisimmille kohdennetut sosiaalityön palvelut ja viimesijaiset etuudet muodostavat kiinteän osan sosiaaliturvajärjestelmän kokonaisuutta, jonka tavoitteena on vastata yksilöiden kohtaamiin sosiaalisiin riskeihin ja tasoittaa yhteiskunnallista eriarvoisuutta.

Tarkastelemme artikkelissa sosiaalityöntekijöiden mielipiteitä köyhyyden syistä neljässä Pohjoismaassa. Käytössämme on kattava sosiaalityöntekijäaineisto Suomesta, Ruotsista, Norjasta ja Tanskasta. Pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa sosiaalipolitiikan peruseräaatteet, perinteet ja ideat ovat samankaltaiset. Keskeistä on universaalisuuden periaate ja kaikkien väestöryhmien kuuluminen sekä järjestelmän rahoittajiin että kuluttajiin. Tästä institutionaalisesta ja ideologisesta samankaltaisuudesta huolimatta kansalaisiin keskittyvät tutkimukset ovat osoittaneet, että Pohjoismaiden väliset asenne-erot, jotka koskevat köyhyyden syitä, ovat selkeät. Suomalaiset poikkeavat yksilöä syyllistävämmillä ja tanskalaiset fatalistisemmilla asenteilla muista pohjoismaalaisista (Lepianka & al. 2010; Albrekt Larsen 2006; van Oorschot & Halman 2000). Onkin mielenkiintoista tarkastella, näkyvätkö kansalliset väestötason asenne-erot myös sosiaalityöntekijöiden mielipiteissä. Vai voidaanko olettaa, että sosiaalityön professiolla on maiden välisiä asenne-eroja tasoittava vaikutus?

Määrällistä tutkimusta sosiaalityöntekijöiden asennoitumisesta sosiaalisten ongelmien syihin on tehty vähän ja se paikantuu pääosin Yhdysvaltoihin ja Israeliin (esim. Weiss-Gal & al. 2009; Weiss-Gal & Gal 2008 & 2007; Bullock 2004; Rehner & al. 1997; Jones 1994). Monet tutkimuksista ovat hyödyntäneet pieniä aineistoja, jotka on kerätty hyvin rajatuilta maantieteellisiltä

alueilta. (Reingold & Liu 2009; Weiss-Gal & Gal 2008; Heikkinen 2008; Bullock 2004; Rehner & al. 1997; Jones 1994.) Tutkimuksissa on käytetty monesti sosiaalityön opiskelijoilta kerättyjä kyselyaineistoja jo työelämässä olevien sosiaalityöntekijöiden mielipiteiden jäädessä vähemmälle huomiolle (Weiss & al. 2005; Weiss 2003; Weiss & al. 2002; Sun 2001; Rosenthal 1993). Kansainvälisiä vertailevia tutkimuksia sosiaalityöntekijöiden asenteista on tehty vain muutama (ks. esim. Woodcock & Dixon 2005; Hackett & al. 2003) ja Pohjoismaista ei tietäksemme lainkaan. Sosiaalityöntekijöiden lisäksi muiden hyvinvointivaltion keskeisten ammattiryhmien sosiaaliturvamielipiteitä on tutkittu niukasti. Artikkeleita on julkaistu lääkäreiden (Saarinen 2009 & 2008; Martinussen 2008) ja Kansaneläkelaitoksen käsittelijöiden asenteista (Niemelä 2010), mutta muut ammattiryhmät ovat jääneet pääosin tutkimusintressien ulkopuolelle (ks. kuitenkin Jones 1994). Aikaisemman tutkimuksen mukaan liberaaleissa hyvinvointivaltioissa (ja Israelissa) työskentelevät sosiaalityöntekijät ovat köyhyyden rakenteellisten selitysmallien kannalla (Reingold & Liu 2009; Weiss & Gal 2007; Woodcock & Dixon 2005; Weiss & al. 2002). Mahdollisia selityksiä tälle ovat sosiaalityöntekijän universaali ammattistatus, profession arvot ja koetut sosiaaliturvan puutteet.

Mielipiteet köyhyyden syistä

Teoreettinen keskustelu köyhyyden syistä on jaettu perinteisesti kolmeen kategoriaan, jotka ovat *yksilöllinen*, *rakenteellinen* ja *fatalistinen* (Niemelä 2008; Lepianka 2007; Feather 1974). Kyse on selitysmalleista, jotka legitimoivat yhteiskunnassa vallitsevan eriarvoisuuden. Yksilöllinen lähestymistapa viittaa köyhän käyttäytymiseen, kuten huonoihin elämäntapoihin ja heikkoon työmoraaliin. Rakenteellinen lähestymistapa kytkeytyy yksilön ulkopuolisiin tekijöihin. Köyhyys on seurausta esimerkiksi koulutusmahdollisuuksien puutteesta, matalista palkoista, työpaikkojen puutteesta ja mahdollisuuksien epätasarvosta. (Cozzarelli & al. 2001, 212.) Fatalistisen selitysmallin mukaan köyhyys on tulos tahtalosta, kuten sairastumisesta tai huonosta onnesta (Niemelä 2008; Lepianka 2007). Keskiössä ovat moninaiset tilanteet, joiden kulkuun yksilö ei kykene vaikuttamaan.

Kyseistä kolmijakoa on sittemmin kritisoitu liian yksinkertaiseksi ja karkeaksi. Wim van Oorschot ja Loek Halman (2000, 4–8) kehittivät teoriaa kritiikin pohjalta eteenpäin erottaen toisistaan yksilöllisen ja sosiaalisen selityksen, joiden alle he sijoittivat kohtalon ja syytöksen. Heidän teoriansa on nelikenttä, jossa omiksi kenttikseen muodostuvat *yksilöllinen syytös*, *sosiaalinen syytös*, *yksilöllinen kohtalo* ja *sosiaalinen kohtalo*. Syytöskategoriaan liittyy selkeä vastuussa oleva toimija, jota voidaan syyttää köyhyyden olemassaolosta. Yksilöllinen syytös tarkoittaa laajasti erilaisia köyhyyden syitä, jotka voidaan viime kädessä paikantaa köyhään itseensä. Kyse on pelkistetyimmillään henkilön laiskuudesta ja löyhästä moraalista. Sosiaalisen syytöskategorian taustalla vaikuttaa puolestaan ajatus, että vahvemmat ryhmät syrjivät ja leimaavat toiminnallaan heikompia. Köyhät ovat uhreja, jolloin syyllisiä voidaan pitää yhteiskunnallisista toimijoista esimerkiksi valtiota, hallitusta tai poliittisia päättäjiä. Syyttää voidaan myös epäoikeudenmukaisesti yhteiskuntaa yleisesti. Yksilöllisen ja sosiaalisen kohtalon taustalta ei ole mahdollista erottaa vastuussa olevaa toimijaa. Yksilötasolla kyse on henkilön huonosta tuurista ja epäonnesta. Köyhyys sosiaalisena kohtalona selittyy kontrolloimattomilla ja sattumanvaraisilla yhteiskunnallisilla olosuhteilla, kuten vapaalla markkinataloudella ja taloussuhdanteilla.

Kansalaisia koskevat vertailevat mielipidetutkimukset ovat pääosin keskittyneet siihen, voidaanko hyvinvointivaltiomallilla selittää yksilöiden käsityksiä köyhyyden syistä (Albrekt Larsen 2006; van Oorschot & Halman 2000), vaikkakin maiden välisiin eroihin vaikuttavat järjestelmän institutionaalisen rakenteen lisäksi erilaiset yhteiskunnalliset tilannetekijät (ks. Lepianka 2007; Blekesaune 2007; Albrekt Larsen 2006; Blekesaune & Quadagno 2003). Vertailevien köyhyysmielipidetutkimusten tulokset ovat keskenään ristiriitaisia. Christian Albrekt Larsen (2006) käytti tutkimuksessaan ainoastaan yksilöllistä syytöstä kuvaavaa mittaria, minkä seurauksena eri hyvinvointivaltiomallit poikkesivat selkeästi toisistaan. Angloamerikkalaisissa maissa syytettiin yksilöä eniten, kun taas Pohjoismaissa tähän selitykseen uskottiin vähiten. Keskieurooppalaiset maat sijoituivat nähden kahden ääripään väliin.

Toisaalta van Oorschot ja Halman eivät löytäneet hyvinvointivaltiomallien mukaisia asenne-

eroja, mikä johtui todennäköisesti kaikki köyhyyskategoriat sisältävän mittarin valinnasta. Kyseisessä tutkimuksessa vastaajat olivat valinneet neljästä kategoriasta yhden, joka kuvaa parhaiten vastaajan mielipidettä köyhyden syistä. Kuten muut kyseistä mittaria käyttäneet, he päätyivät siihen, että pohjoismaalaisista tanskalaiset näkevät köyhyden johtuvan pääosin sosiaalisesta kohtalosta, kun taas Norjassa ja Ruotsissa sosiaalinen kohtalo ja etenkin sosiaalinen syytös nähdään tärkeimpinä köyhyyttä selittävinä tekijöinä. Tutkimuksissa on päädytty nimittämään Norjaa ja Ruotsia sosiaalisen selitysmallin maiksi ja vastaavasti Tanskaa fatalistiseksi maaksi. Suomessa uskotaan puolestaan muita Pohjoismaita useammin yksilölliseen syytökseen myös yksilöllisen ja sosiaalisen kohtalon saadessa kannatusta. (Lepianka & al. 2010; Niemelä 2008; Albrekt Larsen 2006; van Oorschot & Halman 2000.) Kansalaismielipidettä tarkastelleet tutkimukset viittaavat siihen, etteivät köyhyysmielipiteet muodosta yhtenäistä pohjoismaista mallia, ellei huomioida vain yksilöllistä syytöskategoriaa. Tosin myös tällöin mallin sisällä on eroja Suomen poiketessa yksilöä syyttävämällä asenteillaan muista (Albrekt Larsen 2006).

Voi olla, että Pohjoismaiden väliset köyhyysmielipide-erot tasoittuvat, kun tarkastelu rajataan sosiaalityöntekijöihin. Tähän on syynä sosiaalityöntekijän professioon liittyvät tekijät, joihin keskitymme seuraavassa luvussa tarkemmin. Toisaalta voidaan ajatella, että Pohjoismaiden välillä on eroja sosiaalityöntekijöiden koulutuksessa, toimeentulotukijärjestelmässä ja työnkuvassa, mikä viittaa päinvastaiseen tulokseen.

Sosiaalityöntekijöiden mielipiteiden taustatekijät

On olemassa argumentteja, joiden mukaan sosiaalityöntekijöiden mielipiteet saattavat olla varsin yhteneväisiä. Näitä argumentteja Idit Weiss-Galin ja John Galin (2007) mukaan ovat a) sosiaalityöntekijöiden yhteiset ammatilliset arvot ja eettiset ohjeistukset, b) sosiaalityön professionalisoinnin (kielteiset) vaikutukset ja c) sosiaalityöntekijöiden samankaltainen sosiaalinen asema. Sosiaalityön arvot, tavoitteet ja eettiset ohjeistukset ja niiden sisäistäminen sekä omaksuminen vaikuttavat siihen, että sosiaalityöntekijät kannattavat todennäköisesti laajaa julkista sek-

toria, tulojen uudelleenjakoa ja köyhyden rakenteellista selitysmallia. Kyse on ammatillisesta identiteetistä ja alan kulttuurisesta sekä ideologisesta ilmapiiristä, jotka voivat määrittää sosiaalityöntekijöiden mielipiteitä riippumatta muista yksilöön tai ympäristöön liittyvistä tekijöistä. Voi olla, että sosiaalityöntekijät vastaavat mielipidetiedusteluihin esimerkiksi ammattialansa eettisten ohjeiden mukaisesti.

Samankaltaiset mielipiteet voivat olla seurausta professionalisoinnin (kielteisistä) vaikutuksista. Oman profession aseman parantamisesta ja oman ammatillisen erityisosaamisen näkyväksi tekemisestä voi seurata se, että sosiaalityöntekijät alkavat samaistua yhteiskunnalliseen eliittiin (esim. kuntien päättäjiin, jotka ovat vastuussa kunnan taloudesta) ja täten vieraantuvat asiakkaidensa tilanteista ja preferensseistä. Sosiaalityöntekijöillä on monopoli tiettyihin töihin, osaamiseen ja tietoihin, joita ei ole muilla. Kolmas Weiss-Galin & Galin mainitsema tekijä viittaa mielipidetutkimuksen perinteiseen ajatukseen, että yksilön sosiaalinen asema ja hänen henkilökohtaiset intressinsä vaikuttavat mielipiteiden muodostumiseen. Sosiaalityöntekijät kuuluvat korkeasti koulutettuun ja pääosin julkisella sektorilla työskentelevään keskiluokkaan. Voimme siis olettaa, että pohjoismaalaisten sosiaalityöntekijöiden mielipiteet ovat samankaltaiset ja erot kyseisen ryhmän sisällä pienet.

Tutkimusta on tehty paljon eri hyvinvointivaltioiden kansalaisten mielipiteistä köyhyden syistä. Näissä tutkimuksissa asenteita on selitetty lähinnä sosiodemografisilla tekijöillä, henkilökohtaisilla köyhyyskokemuksilla, tietoisuudella köyhyydestä ja yksilön arvoilla sekä laajemmilla ideologisilla näkemyksillä (esim. Lepianka & al. 2010; Lepianka 2007). Tutkittaessa sosiaalityöntekijöiden köyhyysmielipiteitä voidaan ajatella, että tarvitaan myös erityisiä ammattiin liittyviä selittäviä tekijöitä. Esimerkiksi lääkäreitä koskevassa sosiaaliturvamielipidetutkimuksessa on käytetty nimenomaan lääkäriyöhön liittyviä intressimuuttujia¹ (Saarinen 2009 & 2007). Täs-

1. Arttu Saarinen (2009 & 2008 & 2007) tarkasteli lääkärin sosiaaliturvamielipiteitä esimerkiksi sillä, mitä erikoisalaa lääkäri edustaa, onko hän töissään sairaalassa vai terveyskeskuksessa, millaiset ovat hänen työnsä mielekkyykokemukset, kuinka aktiivinen jäsen lääkäri on ammattijärjestönsä toiminnassa ja kuinka tärkeänä hän pitää työnsä itsenäisyyttä. Tulosten mukaan lääkäriyöhön liittyvät intressimuuttajat erottelivat mielipiteitä vähemmän kuin perinteiset mielipiteitä selittävät tekijät.

sä tutkimuksessa lähestymme sosiaalityöntekijöiden mielipiteitä perinteisten selittävien muuttujien lisäksi työhistorian pituudella ja työtehtävillä, vaikkakin monissa aikaisemmissa tutkimuksissa sosiaalityöntekijöiden ryhmän sisäiset mielipide-erot köyhyyden syistä ovat osoittautuneet monissa tutkimuksissa pieniksi (esim. Weiss & Gal 2007)².

Työhistorian pituus on erityisen mielenkiintoinen tekijä, koska tutkittava ryhmä on valmiiksi valistunut köyhyyden ja taloudellisen selviämisen mekanismeista, mutta vastaajat poikkeavat siinä, kuinka kauan he ovat työssään kohdanneet ilmiötä. Kansalaisia koskeva tutkimus on tuonut esiin, että tietoisuus, ilmiön kohtaaminen ja vuorovaikutus lisäävät positiivista suhtautumista köyhiin. Mekanismin on ajateltu toimivan siten, että tieto ja kohtaaminen poistavat stereotyyppioita, negatiivisia tunteita ja pelkoja. (Lee & al. 2004.) Usein toistuva ja jatkuva kohtaaminen (*heavy exposure*) voi kuitenkin lisätä negatiivisia tunteita ja käsityksiä (Lee & al. 2004; Rehner & al. 1997). Sosiaalityöntekijöiden kohdalla ilmiön kohtaaminen voi siis synnyttää sekä positiivisia että negatiivisia mielipiteitä köyhistä. On havaittu, että sosiaalityötä pitkään tehneet uskovat muita enemmän köyhyyden yksilölliskulttuuriseen selitykseen (Reingold & Liu 2009, 319). Toisaalta pitkään sosiaalityössä työskennelleiden on todettu asennoituvan positiivisemmin ja suuremmalla ymmärryksellä köyhiin kuin nuorten ja vähän aikaa alalla työskennelleiden. Lisäksi opiskelijoille teetetyssä kyselyssä ikä ja tätä kautta myös harjoittelu- sekä työkokemuksen määrä nousi merkittäväksi mielipiteitä selittäväksi tekijäksi. Mitä nuorempi sosiaalityöntekijäopiskelija oli, sitä enemmän hän syyllisti köyhää tilanteestaan. Se, minkälaista työtä sosiaalityöntekijä tekee, vaikuttaa puolestaan siihen, millaisessa yhteydessä hän kohtaa köyhyyttä. Yhdysvaltalaisen tutkimuksen mukaan sosiaalityöntekijät, jotka työskentelevät säännöllisesti asiakastyössä eli ovat eniten tekemisissä köyhien kanssa, suhtautuvat heihin kielteisimmin. Myös tämä on ymmärrettävissä usein toistuvalla ja jatkuvalla ilmiön kohtaamisella. (Sun 2001; Rehner & al. 1997.)

2. Voidaan kuitenkin miettiä, voisiko asenne-erojen puuttuminen johtua siitä, että näissä artikkeleissa hyödynnettiin varsin pieniä kyselyaineistoja.

Aikaisemman yhdysvaltalaisen tutkimuksen mukaan sosiaalityöntekijöiden mielipiteisiin kytkeytyy tiukasti heidän koulutustaustansa: Sosiaalityön maisteritutkinnon suorittaneet syyllistävät vähemmän köyhiä ja sosiaalipalvelujen asiakkaita tilanteestaan kuin vähemmän koulutetut sosiaalityötä tekevät (Reingold & Liu 2009; Rehner & al. 2007). Koulutuksen pituus liittyy laajemmin yhdysvaltalaisen sosiaalityöntekijöiden arvomaailmaan. Maisterin koulutuksen saaneet samaistuvat enemmän poliittiseen vasemmistoon kuin kandidaatin tutkinnon suorittaneet, jotka ovat arvomaailmaltaan konservatiivisempia. Tästä näkökulmasta katsottuna on ymmärrettävää, että sosiaalityön maisterin tutkinnon suorittaneet tukevat enemmän julkisen rahoituksen lisäämistä hyvinvointipalveluihin kuin sosiaalityötä vähäisemmällä koulutuksella tekevät. (Hodge 2003, 110–114.)

Sukupuoli erottelee mielipiteitä köyhyyden syistä sekä sosiaalityöntekijä- että kansalaisaineistoilla. Miehet syyllistävät köyhiä useammin kuin naiset, kun taas naiset näkevät miehiä useammin fatalististen tekijöiden vaikuttavan pääosin köyhyyden taustalla (Niemelä 2008; Sun 2001). Sukupuolten välinen ero näkyy laajemmin yleisissä sosiaaliturvamielipiteissä: Israelilaiset naissosiaalityöntekijät ovat halukkaampia käyttämään nykyistä enemmän rahaa sosiaaliturvaan kuin vastaavasti miessosiaalityöntekijät. Naissosiaalityöntekijät suhtautuvat kielteisemmin verotuksen alentamiseen kuin vastaavasti miehet. (Weiss-Gal & Gal 2008, 134–137.) Poikkeavien mielipiteiden taustalla vaikuttavat sukupuolten väliset erilaiset edut ja ideologiset lähtökohdat (Svallfors 1991). Köyhyysmielipiteitä ajatellen ideologiset ja arvomaailman erot ovat keskeisempiä kuin intressierot. Michillä korostuvat omaan aineelliseen hyvinvointiin liittyvät arvot, kun taas naiset arvostavat sosiaalista tasa-arvoa, solidaarisuutta sekä yhteisöllisyyttä (Arts & Gelissen 2001, 295–297; Haikonen & Kiljunen 2003,326).

Tutkimusasetelma

Tarkastelemme artikkelissa sosiaalityöntekijöiden mielipiteitä köyhyyden syistä Pohjoismaissa. Mukana ovat Suomi, Ruotsi, Norja ja Tanska.

Varsinaiset tutkimuskysymykset ovat:

Mitä mieltä sosiaalityöntekijät ovat köyhyyden syistä Pohjoismaissa? Onko eri Pohjoismaiden välillä eroja sosiaalityöntekijöiden mielipiteissä? Miten sosiaalityöntekijöiden mielipiteet jakautuvat työtehtävän, koulutuksen, sukupuolen ja työkokemuksen pituuden mukaan?

Aineistona käytämme Pohjoismaissa kerättyä kyselyaineistoa. Kysely on kerätty hieman eri ajankohtina ja eri tavoin eri maissa. Suomessa sähköinen kysely suoritettiin syksyllä 2007. Kysely lähetettiin sosiaalityöntekijöille sähköpostitse. Tiedot sähköpostiosoitteista saatiin ammattiliiton Talentian kautta (noin 70 prosenttia kaikista liittoon kuuluvista). Noin 60 prosenttia sähköisen kyselyn saaneista vastasi siihen (n=1 299). Myös Ruotsissa tehtiin sähköpostikysely syksyllä 2007. Kysely lähetettiin sähköpostitse satunnaisotoksella Akademikerförbundet SSR:n ammattiliiton jäsenille. Myös Ruotsissa noin 60 prosenttia sähköisen kyselyn saaneista ja kohderyhmään kuuluvaa vastasi siihen (n=2 809). Norjassa ja Tanskassa kysely tehtiin noin puoli vuotta myöhemmin perinteisenä postikyselynä. Molemmilla maissa kysely lähetettiin satunnaisotoksella 1 200:lle maiden ammattiliittoihin kuuluvalla (*Norwegian Union of Social Educators and Social Workers* ja *The Danish Association of Social Workers*). Molemmissa maissa vastausprosentiksi muodostui noin 60 (Tanska n=743 ja Norja n=703).

Käytetyt köyhyyden syihin liittyvät vastemuuttajat operationalisoitiin van Oorschotin ja Halmanin (2000) laatimalla teoreettisella nelikentällä, jolloin väittämät ovat: (a) Maassamme elää ihmisiä köyhydessä, koska he ovat laiskoja eikä heillä ole tahdonvoimaa (yksilöllinen syytös). (b) Maassamme elää ihmisiä köyhydessä, koska yhteiskunnassamme on suuria epäoikeudenmukaisuuksia (sosiaalinen syytös). (c) Maassamme elää ihmisiä köyhydessä, koska heillä on ollut epäonnea (yksilöllinen kohtalo). (d) Maassamme elää ihmisiä köyhydessä, koska se on väistämätön osa modernia kehitystä (sosiaalinen kohtalo). Vastausvaihtoehdot kysymyksiin olivat (1) täysin samaa mieltä; (2) samaa mieltä; (3) ei samaa eikä eri mieltä; (4) eri mieltä; (5) täysin eri mieltä ja (6) ei osaa sanoa. Vastemuuttajat luokiteltiin uudelleen, jotta jokaiseen luokkaan saatiin tarpeeksi tapauksia monimuuttuja-analyysiä varten. Luokitus oli seuraavanlainen: (1) Eri mieltä; (2) ei samaa eikä eri mieltä; (3) samaa mieltä. Ei osaa sanoa -vastaukset lisättiin puuttuviin tietoi-

hin, koska niitä oli varsin vähän.

Perinteisesti kansainvälisissä vertailuissa kansalaisten mielipiteitä köyhyyden syistä on tutkittu siten, että edellä esitetyistä eri väittämistä on mahdollista valita vain yksi. Tähän liittyy tiettyjä ongelmia, joiden takia päädyimme väittämiin, joissa kaikissa on erilliset vastausvaihtoehdot. Pakotettu valinta ei ota huomioon sitä, että kansalaisten ja sosiaalityöntekijöiden mielipiteet voivat olla ambivalentteja. Ihmiset voivat siis kannattaa samaan aikaan monia eri köyhyyden selitysmalleja, jotka ovat mahdollisesti keskenään ristiriitaisia (ks. esim. Lepianka & al. 2009; Lepianka 2007; ks. myös Kangas & Sikiö 1996). Yhden väittämän valinta ei siis välttämättä merkitse, että vastaaja ei kannattaisi muita vaihtoehtoja. Käytetyt väittämät ovat vakiinnuttaneet asemansa aikaisemmassa tutkimuksessa, joko yhtenä pakkovalintakysymyksenä, likert-asteikkolisina skaalamittareina tai laajana kysymyspatteristona, josta kyseiset ulottuvuudet muodostetaan faktorianalyysin avulla (Lepianka & al. 2010; Niemelä 2007; Lepianka 2007; Nasser 2007; van Oorschot & Halman 2000).

Käyttämämme mittari on saanut osakseen kritiikkiä, vaikka sen käyttö aikaisemmassa tutkimuksessa on ollut hyvin yleistä. Pakkovalintakysymykseen liittyvien ongelmien lisäksi mittaria on arvosteltu siitä, että siinä on kiinnostuttu köyhyyden syistä geneerisellä eli yleisellä tasolla. Tällöin ei oteta huomioon, että eri väestöryhmien köyhyys tai erilaiset olosuhteet saattaisivat luoda erilaisia kausaalitulkintoja köyhyyden syistä. (Niemelä 2010; Lepianka & al. 2009.) Tästä arvostelusta huolimatta käytämme kyseistä mittaria, koska pohjoismaalaisten sosiaalityöntekijöiden mielipiteitä, jotka koskevat köyhyyden syitä, ei ole tutkittu aikaisemmin edes yleisellä tasolla.

Käytämme artikkelissa selittävinä muuttujina sosiaalityön työkokemuksen pituutta, työtehtävää, koulutusta ja sukupuolta³. Muuttujien prosentuaaliset osuudet ja N:t löytyvät liitteistä (ks. liite 1). Työkokemus jaettiin 5-luokkaiseksi: (1) enintään 4 vuotta, (2) 5–9 vuotta, (3) 10–19 vuotta, (4) 20–29 vuotta ja (5) 30 vuotta tai enemmän. Työtehtävä luokiteltiin seuraavasti: (1) toimeentulotulotuessa; (2) muissa tehtävissä toimivat. Kyseinen luokitus on karkea, mut-

3. Ikä päätettiin jättää pois analyyseistä, koska se korreloi vahvasti työkokemuksen pituuden kanssa.

ta sillä voimme identifioida sosiaalityöntekijät, jotka ovat eniten tekemisissä köyhyyden kanssa. Toimeentulotuen historia ei nojaa muiden hyvinvointipalvelujen tavoin universaaliin ajatteluun vaan köyhäinhoidon perinteeseen (Sunesson & al. 1998). Lisäksi kunnallisen sosiaalityön osaksi tulleet aktivointitavoitteet ovat koskettaneet nimenomaan toimeentulotukea (Johansson & Hvinden 2007; Giertz 2004). Työtä toimeentulotuessa määrittää vahvasti yksilökeskeisyys, kontrolli, vastikkeellisuus ja niukkuuden jako. Toimeentulotuki voidaan nähdä taloudellisen toimeentulon viimesijaisena auttamismuotona ja täten myös tulonsiirtona.

Koulutusmuuttuja on dikotominen ja luokat muodostuvat sosiaalityöntekijän koulutuksen saaneista ja sitä vailla olevista. Hienojakoisempi jaottelu olisi ollut haastavaa, koska käytännössä sosiaalityöntekijän tehtäviä hoidetaan monilla erilaisilla pätevyyksillä sekä täysin ilman pätevyyttä. Pätevyysvaatimukset ovat myös muuttuneet ajan myötä ja ne poikkeavat maittain. Kuten liitetaulukosta 1 havaitaan, etenkin suomalaisten ja norjalaisten koulutustausta on kirjava. Suomessa 21 prosenttia ja Norjassa 57 prosenttia vastanneista toimii sosiaalityöntekijänä ilman alalla vaadittua koulutusta.

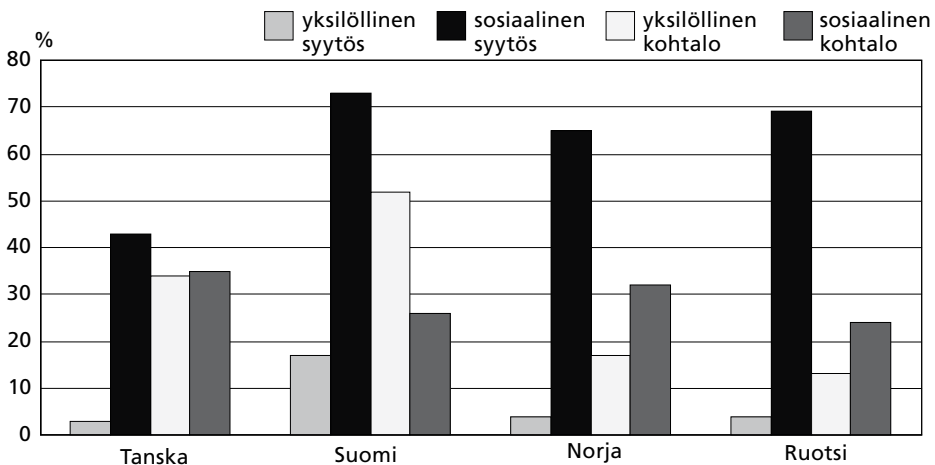
Menetelminä käytämme suoria jakaumia ja ordinaalista logistista regressioanalyysiä. Suoria jakaumia käytämme yleiskuvan saamiseen pohjoismaalaisten sosiaalityöntekijöiden mielipiteistä. Ordinaalista logistista regressioanalyysiä sovel-

lamme eri sosiaalityöntekijäryhmien asenne-erojen tarkasteluun. Tutkimuksen selittävät muuttujat ovat järjestysasteikollisia ja kolmiluokkaisia, mistä syystä päädyimme kyseiseen analyysimenetelmään (ks. Hosmer & Lemeshow 2000).

Pohjoismaalaisten sosiaalityöntekijöiden mielipiteet

Etenemme tulosten raportoinnissa siten, että ensin esitämme suorat jakaumat sosiaalityöntekijöiden köyhyysmielipiteistä eri maissa. Tämän jälkeen raportoimme ordinaalisen logistisen regressioanalyysin tulokset sekä yksittäistarkasteluin että monimuuttujamallein. Kuviosta 1 ilmenee, että jokaisessa maassa sosiaalityöntekijät ovat eniten sosiaalisen syytöksen eli yhteiskunnallisen epäoikeudenmukaisuuden kannalla, ja vähiten he kannattavat yksilöllistä syytöstä. Tulos ei ole yllättävä, ja se myötäilee aikaisempia israelilaisia, yhdysvaltalaisia ja isobritannialaisia sosiaalityöntekijätutkimuksia (Reingold & Liu 2009; Weiss & Gal 2007; Woodcock & Dixon 2005). Eniten sosiaalista syytöstä kannatetaan Suomessa ja vähiten Tanskassa. Ero on selkeä näiden kahden maan välillä, mutta sosiaalisen syytöksen kannatuserot Suomen, Norjan ja Ruotsin välillä ovat pienet.

Yksilölliseen syytökseen pohjoismaalaiset sosiaalityöntekijät suhtautuvat hyvin kriittisesti. Eniten köyhiä itseään tilanteestaan syyttävät suoma-

Kuvio 1. Sosiaalityöntekijöiden asennoituminen köyhyyden syihin neljässä Pohjoismaassa. Täysin samaa mieltä ja samaa mieltä olevien prosentuaaliset osuudet raportoitu.

laiset sosiaalityöntekijät (vajaan 20 %) muiden Pohjoismaiden kannatuksen ollessa muutaman prosenttiyksikön luokkaa. Tulos on yhdenmukainen kansalaisiin keskittyvän tutkimuksen kanssa (esim. Albrekt Larsen 2006), jossa suomalaiset poikkesivat muista kovemmillä köyhyysasenteillaan. Eniten yksilöllistä kohtaloa kannattavat suomalaiset sosiaalityöntekijät (noin 50 %), joita seuraavat tanskalaiset (runsas 30 %). Norjassa ja Ruotsissa kyseinen selitysmalli ei saa taakseen laajaa kannatusta. Sosiaaliseen kohtaloon uskovat eniten tanskalaiset sosiaalityöntekijät (35 %), joita seuraavat norjalaiset (runsas 30 %). Suomessa ja Ruotsissa sosiaalinen kohtalon näkee tärkeäksi selitysmalliksi noin neljännes vastanneista.

Ruotsalaisten ja norjalaisten sosiaalityöntekijöiden kanta kuvailevan analyysin mukaan on hyvin yhtenäinen. Näissä maissa kannatetaan selkeästi eniten sosiaalista syytöstä. Toiseksi eniten ruotsalaiset ja norjalaiset kannattavat sosiaalista kohtaloa. Aikaisempi kansalaisiin kohdistuva tutkimus onkin nimennyt nämä maat sosiaalisen selitysmallin maiksi (Lepianka & al. 2010; van Oorschot & Halman 2000). Suomessa tilanne on päinvastainen: kaikki vaihtoehdot saavat osakseen kannatusta vaikkakin selvästi eniten tutaan sosiaalista syytöstä ja yksilöllistä kohtaloa. Maamme sosiaalityöntekijöillä näyttää olevan ambivalentti näkemys köyhyiden syistä. Näin ovat myös kansalaisten mielipiteet toimeentulotukea saavista Suomessa (Kangas & Sikiö 1996). Mielenkiintoista kuvion mukaan on se, että tanskalaiset ovat olleet, toisin kuin suomalaiset, varovaisia vastatessaan kyselyyn. Kaikki vaihtoehdot saavat maassa alle 50 prosentin kannatuksen. Tanska poikkeaa muista myös siinä, että maassa kannatetaan eniten sosiaalista kohtaloa ja myös yksilöllinen kohtalo saa runsaan 30 prosentin kannatuksen. Jos Ruotsiin ja Norjaan voidaan liittää sosiaalinen selitys, verrattuna muiden selitysmallien kannatukseen voidaan Tanskaan kytkeä fatalistinen selitys. Maassa sosiaalityöntekijät näyttävät uskovan kohtaloon, ja näin on todettu myös kansalaisten keskuudessa (Lepianka & al. 2010; van Oorschot & Halman 2000).

Seuraavaksi siirrymme ordinaalisen logistisen regressioanalyysin tuloksiin. Taulukosta 1 ilmenee valittujen selittävien muuttujien yhteydet yksilölliseen ja sosiaaliseen syytökseen sekä yksilölliseen ja sosiaaliseen kohtaloon yksittäistarkasteluin ja monimuuttujamallein. Taulukon 1 analyysit on tehty koko aineiston tasolla siten, et-

tä maa on mukana yhtenä selittävänä tekijänä. Teimme analyysit myös maittain, mutta erot taulukko 1:ssä esitettävään koko malliin olivat pienet, joten emme raportoi niiden tuloksia erikseen tässä artikkelissa⁴.

Eniten pohjoismaalaisten sosiaalityöntekijöiden mielipiteitä köyhyiden syistä erottelee työkokemuksen pituus ja maa. Sosiaalityöntekijät, joilla on verraten lyhyt työhistoria, kannattavat tilastollisesti merkitsevästi enemmän yksilöllistä syytöstä sekä yksilöllistä ja sosiaalista kohtaloa kuin alalla pitkään työskennelleet. Vastaavasti mitä vähemmän sosiaalityöntekijä on tehnyt alan töitä, sitä harvemmin hän selittää köyhyyttä sosiaalisella syytöksellä. Aikaisemman ulkomaisen tutkimuksen mukaan iän ja työkokemuksen yhteys sosiaalityöntekijöiden köyhyysmielipiteisiin on ollut hieman ristiriitainen. On havaittu sekä asenteiden kovenemista työkokemuksen kasvaessa (Reingold & Liu 2008) että rakenteellisten selitysten ja köyhien ymmärtämisen lisääntymistä iän ja kokemuksen karttuessa (Sun 2001; Rehner & al. 1997). Pohjoismaissa sosiaalisen syytöksen kannatus vahvistuu työkokemuksen kasvaessa.

Suomessa kaikkia vaihtoehtoja, lukuun ottamatta sosiaalista kohtaloa, kannatetaan tilastollisesti merkitsevästi enemmän kuin Ruotsissa. Maiden väliset erot ovat suurimmat yksilöllisten selitysten kohdalla. Suomessa yksilöllistä syytöstä ja kohtaloa kannatetaan selkeästi enemmän kuin Ruotsissa. Mallin mukaan nimenomaan Suomi ja Tanska eroavat Ruotsista, kun taas Norjan ja Ruotsin väliset erot ovat pienet. Norja ja Ruotsi eroavat toisistaan vain yksilöllisen ja sosiaalisen kohtalonselitysmallin kohdalla norjalaisten kannattaessa kumpaakin selityskategoriaa tilastollisesti merkitsevästi enemmän kuin ruotsalaiset. Tanskalaiset sosiaalityöntekijät eroavat ruotsalaisista siinä, että he kannattavat vähemmän molempia syytöskategorioita, mutta tukevat ruotsalaisia sosiaalityöntekijöitä useammin sekä yksilöllistä ja sosiaalista kohtaloa.

4. *Maittäiset tarkastelut eivät tuottaneet koko aineiston tasolla tehdyistä malleista poikkeavia tuloksia. Selittävien tekijöiden estimaatit olivat kaikissa maissa samansuuntaiset. Eroja oli hieman tilastollisissa merkitsevyytasoissa. Koko aineiston tasolla tilastollisesti merkitseviä eroja oli enemmän, mikä johtuu todennäköisesti tapausten määrästä. N:n kasvaessa myös tilastollisten merkitsevyyksien määrä hieman kasvaa. Ruotsissa erot sosiaalityöntekijöiden mielipiteissä olivat suurimmat ja pienimmät vastaavasti Suomessa.*

Taulukko 1. Valittujen selittävien tekijöiden yhteydet sosiaalityöntekijöiden köyhyyden syytä koskeviin mielipiteisiin. Ordinaalinen logistinen regressioanalyysi, kumulatiiviset kerroinsuhteet ja tilastolliset merkitsevyydet

	Yksilöllinen syytös		Sosiaalinen syytös		Yksilöllinen kohtalo		Sosiaalinen kohtalo	
	I	II	I	II	I	II	I	II
Sukupuoli								
Mies	1,16	1,45***	0,88	0,89	0,65***	0,75***	1,03	1,06
Nainen	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Koulutus								
Sosiaalityöntekijän koulutus	0,60***	0,64***	1,16*	1,41***	1,09	1,09	0,86*	0,91
Ei sosiaalityöntekijän koulutusta	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Työtehtävä								
Muut	0,65***	0,77**	1,41***	1,14	0,73***	1,02	0,91	0,98
Toimeentulotuki	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Työkokemus								
Enintään 4 v.	2,33***	2,47***	0,64***	0,67***	1,50***	1,79***	1,90***	1,82***
5–9 v.	1,69***	1,77***	0,63***	0,64***	1,09	1,26*	1,88***	1,82***
10–19 v.	1,10	1,12	0,74**	0,75**	1,23*	1,35**	1,51***	1,39**
20–29 v.	0,89	0,82	1,05	1,04	1,16	1,12	1,18	1,16
30 v. tai enemmän	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Maa								
Tanska	0,69**	0,71**	0,35***	0,33***	2,35***	2,53***	1,32**	1,31*
Suomi	2,41***	2,79***	1,21**	1,25**	4,39***	5,11***	0,86	0,85
Norja	0,98	0,87	0,90	1,07	1,24**	1,30**	1,37**	1,29*
Ruotsi	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
N		5 126		5 123		5 131		3 087'
Mallin selitysaste		10,00 %		5,70 %		13,30 %''		3,00 %

Tilastollinen merkitsevyytaso: * p<0,05; ** p<0,01; *** p<0,001

I yksittäistarkastelut; II monimuuttujamalli (käytettyjen selittävien tekijöiden vaikutukset vakioitu toisillaan)

'Ruotsin sähköisessä kyselylomakkeessa oli tekninen vika sosiaalinen kohtalo -väittämän kohdalla, mistä johtuen tapausten määrä on selvästi pienempi tässä mallissa. Kysymykseen vastasi 671 ruotsalaista sosiaalityöntekijää. Kuvailtavat tarkastelut osoittivat, ettei puuttuvien tietojen takana ole mitään systematiikkaa. Ohjelma on sattumanvaraisesti jättänyt osan vastauksista rekisteröimättä.

''Väitteiden selitysaste vaihtelee 13,3 prosentista 3 prosenttiin. Selitysasteen vaihtelua mallien välillä selittää selkeinteen maamuuttuja.

Myös muut valitut selittävät tekijät erottelevat sosiaalityöntekijöiden mielipiteitä, mutta eivät niin selkeästi kuin työkokemuksen pituus ja maa. Miehet syyttävät enemmän köyhiä tilanteestaan kuin naiset. Ero on tosin tilastollisesti merkitsevä vain monimuuttujamallissa muiden tekijöiden vaikutuksen ollessa vakioitu⁵. Sukupuoli ei erottele sosiaalityöntekijöiden asennoitumista köyhyyden sosiaalisii selitysmalleihin (ks. myös Niemelä 2008; Sun 2001). Toisaalta mie-

het selittävät naisia harvemmin köyhyyden esiintymistä yksilöllisellä kohtalolla eli epäonnella.

5. Tarkastelimmeerikseen, mikä tekijä voisi aiheuttaa sen, että yksilöllinen syytös selityksen kohdalla sukupuoli muuttuu monimuuttujamallissa tilastollisesti merkitseväksi tekijäksi, vaikka näin ei ole yksittäistarkasteluissa. Tarkastelut osoittivat, että työkokemuksen ja maan lisääminen malliin muuttaa sukupuolen yhteyden tilastollisesti merkitseväksi mallissa.

Vastaajat, joilla on sosiaalityöntekijän koulutus, syyttävät harvemmin köyhiä tilanteestaan kuin ilman kyseistä koulutusta olevat. Toisaalta he syyttävät köyhyyden esiintymisestä useammin epäoikeudenmukaista yhteiskuntaa kuin koulutusta vailla olevat. Tulos on ymmärrettävissä esimerkiksi sillä, että sosiaalityön koulutus Pohjoismaissa sisältää sosiaalipolitiikkaan ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin liittyviä opintoja.

Toimeentulotuessa työskentelevät syyttävät köyhää useammin kuin muissa tehtävissä työskentelevät. Ero voi selittyä toimeentulokivityn luonteella, jota määrittävät kontrolli ja yksilökeskeisyys. Tällaista työtä tekevät omaksuvat organisaationsa luonteen ja tavoitteet. Mekanismina taustalla voi vaikuttaa se, että omaa työtä ja sen merkittävyyttä pitää puolustaa. Jos tekee työtään yksilökeskeisesti aktivoitujen ja kontrolloiden, seiso todennäköisesti näiden periaatteiden takana useammin kuin muut ja uskoo työnsä vastaavan köyhyyden ongelmaan. On toki mahdollista, että ikä on kytköksissä työtehtävään, koska on tyyppistä, että työura aloitetaan toimeentulotuesta. Täytyy kuitenkin mainita, että ero yksilöllisen syytöksen kannatuksessa säilyi tilastollisesti merkitsevänä myös sen jälkeen, kun työkokemuksen pituuden vaikutus oli vakioitu.

Yksittäistarkastelujen mukaan toimeentulokivityötä tekevät syyttävät harvemmin epäoikeudenmukaista yhteiskuntaa ja uskovat puolestaan enemmän yksilön epäonnen köyhyyden syynä. Tilastolliset merkitsevyydet katoavat kuitenkin valittujen muiden selittävien tekijöiden vaikutusten ollessa vakioituja (erityisesti työkokemuksen pituus). Näyttää siltä, että köyhyys koskettaa sosiaalityöntekijöitä työnkuvasta riippumatta ja tärkeimmäksi selittäväksi tekijäksi muodostuu se, kuinka kauan kyseistä ilmiötä on kohdannut.

Tiivistelmä tuloksista ja johtopäätökset

Tulosten mukaan enemmistö pohjoismaalaisista sosiaalityöntekijöistä näkee köyhyyden olevan seurausta rakenteellisista tekijöistä eli tarkemmin sanottuna useimmin uskotaan köyhyyden olevan seurausta merkittävästä yhteiskunnallisesta epäoikeudenmukaisuudesta. Tulokseen sisältyy ristiriita. Eikö nimenomaan Pohjoismaissa voitaisi ajatella, että rakenteet ovat laajan hyvinvointivaltion takia kunnossa, jolloin syytä köyhyyden esiintymiselle pitäisi etsiä muualta. Toisaalta voi-

daan miettiä, onko nimenomaan rakenteellinen näkemys kansalaisten ja sosiaalityöntekijöiden keskuudessa mahdollistanut laajan hyvinvointivaltion rakentamisen. Yhdysvaltalaisen hyvinvointivaltion kehittymättömyyttä onkin selitetty osittain yksilöä syyllistävällä mielipideilmastolla (Alesina & Glaeser 2004). Ristiriitaa voi osittain selittää myös se, että Pohjoismaissa sosiaalityöntekijän asiakkaaksi tullaan vasta kun ensisijainen universaali ja ansiosidonnainen turvaverkko on pettänyt. Tästä näkökulmasta katsottuna sosiaalityöntekijöiden köyhyyden syytä koskevat mielipiteet tuntuvat loogisilta.

Pohjoismaiden välillä on eroja sosiaalityöntekijöiden mielipiteissä köyhyyden syistä, vaikka kaikissa maissa sosiaalinen syytös on yleisin selityskategoria. Ei voida sanoa, että sosiaalityöntekijöiden mielipiteet muodostaisivat yhteisen pohjoismaisen mallin, vaikkakin norjalaisten ja ruotsalaisten sosiaalityöntekijöiden asenteissa on paljon samaa. Näissä maissa kannatetaan selvästi eniten sosiaalisia selitysmalleja ja yksilölliset selitykset eivät saa osakseen laajaa kannatusta. Varsinkin Ruotsissa, mutta myös Norjassa on tavallista, että eri köyhyyden selitysmallit nähdään toisensa poissulkevinä. Samankaltaiset mielipiteet voivat osin selittyä sillä, että Ruotsissa ja Norjassa sosiaalityöntekijöiden koulutus on hyvin samankaltainen. Toisaalta sosiaalityöntekijät ovat myös kansalaisia, jotka tutkimusten mukaan tukevat samalla tavoin sosiaalisia selitysmalleja Ruotsissa ja Norjassa (esim. Lepianka & al. 2010; van Oorschot & Halman 2000).

Tanskassa sosiaalityöntekijät näkevät köyhyyden johtuvan kohtalosta. Tämä näkyy sekä uskona yksilölliseen että sosiaaliseen kohtaloon. Köyhyyden syyt nähdään Tanskassa fatalistisina eli yksilöllisen epäonnen tai kontrolloimattomina olosuhteina ja sattumanvaraisuutena (ks. myös Lepianka & al. 2010; van Oorschot & Halman 2000). On kuitenkin muistettava, että suosituin selityskategoria oli, kuten muissakin Pohjoismaissa, sosiaalinen syytös. Joskin prosentuaaliset erot Tanskan ja muiden Pohjoismaiden välillä olivat suuret. Maa poikkeaa muista siinä, että sosiaalista syytöstä kannatetaan verraten vähän, kun taas fatalistisia selityksiä tuetaan melko yleisesti.

Suomessa sosiaalityöntekijät kannattavat useita köyhyyden selitysmalleja. Ero muihin maihin on suurin yksilöllisten selitysmallien kohdalla. Maassamme syytetään yksilöä köyhyydes-

tä enemmän kuin muualla. Aikaisemmasta kansalaisia koskevasta tutkimuksesta huolimatta (Albrekt Larsen 2006) tulos yllättää, koska suomalaisilta sosiaalityöntekijöiltä vaaditaan korkeampi koulutus kuin muiden Pohjoismaiden sosiaalityöntekijöiltä. Koska Suomessa sosiaalityöntekijöiltä vaaditaan maisteritason koulutus ja tutkimusten mukaan korkeasti koulutetut sosiaalityöntekijät suosivat sosiaalinen syytös -selitystä, voitaisiin ajatella, että Suomessa olisi vähiten individualismia tukevia mielipiteitä. Lisäksi suomalaisten sosiaalityöntekijöiden mielipiteet ovat jokseenkin ambivalentteja, koska kaikki vaihtoehdot saivat osakseen kannatusta. Voisiko tämä johtua siitä, että Suomessa sosiaalityöntekijöiden asiakkaina, kuten toimeentulotuen saajina, on hyvin heterogeeninen ryhmä?

Maiden väliset eroavuudet johtuvat todennäköisesti tavasta mitata mielipiteitä köyhyyden syistä. Yhden pakotetun valintakysymyksen sijasta sosiaalityöntekijät ovat voineet vastata joko väittämään erikseen. Voi olla, että näin saimme paremmin esiin eroavaisuuksia kuin pakovalintakysymyksillä. Artikkelilla on täten myös metodologista arvoa kansainväliselle vertailututkimukselle. Jos köyhyyden syitä koskevasta mielipidemittarista laatii hienojakoisemman kuin esimerkiksi Albrekt Larsen (2006), niin pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin arvo- ja mielipidepohja on yllättäen melko monisäikeinen. Ei voida puhua mielipiteitä yhdistävästä mallista sosiaalityöntekijöiden eikä kansalaisten keskuudessa (Lepianka & al. 2010; van Oorschot & Halman 2000). Syitä mallin sisäisille eroille on vaikea löytää ja valitettavasti tähän ei anna vastausta myöskään aikaisempi kansalaisiin kohdistuva köyhyyden syitä käsittelevä mielipidetutkimus.

Artikkelin alussa pohdimme sosiaalityöntekijöiden mielipiteiden taustalla vaikuttavia tekijöitä. Kirjoitimme, että kohderyhmämme mielipiteisiin kytkeytyvät mahdollisesti yhteiset ammatilliset arvot, professionalisoitumisen (kielteiset) vaikutukset ja samankaltainen sosiaalinen asema (Weiss-Gal & Gal 2007). Tulosten mukaan emme voi kuitenkaan puhua mielipiteiltään yhtenäisestä professoriyhmästä, koska mielipide-erot ovat selkeät maiden välillä sekä ryhmän sisällä. Tulokset eivät myöskään tue sitä, että sosiaalityöntekijät olisivat omaksuneet kuntaeliitin arvot ja tavan ajatella, koska yksilöllinen syytös, joka on ollut viime aikoina keskeisessä asemassa poh-

joismaisessa politiikkakeskustelussa (esim. Julkunen 2006), on melko harvinainen selitysmalli sosiaalityöntekijöiden keskuudessa. Vaikuttaa siltä, että lähinnä kansallinen kulttuuri kytkeytyy sosiaalityöntekijöiden mielipiteisiin, ainakin tämän tyyppisissä melko yleisissä mielipidekysymyksissä. Tulosten perusteella voidaan sanoa, että pohjoismaalaiset sosiaalityöntekijät suhtautuvat köyhyyden syihin hyvin samalla tavoin kuin muutkin kansalaiset. Sosiaalityön professiolla ei ole maiden välistä mielipide-eroja tasoittavaa vaikutusta. Tämä siitäkkin huolimatta, että aikaisempi tutkimus osoittaa, että sosiaalityöntekijöiden köyhyysnäkemyksissä korostuvat rakenteelliset selitykset voimakkaammin kuin kansalaisten keskuudessa.

Sosiaalityöntekijöiden asenteisiin kytkeytyy työkokemuksen pituus. Lyhyt työhistoria liittyy individualististen ja fatalististen selitysmallien kannatukseen, kun taas pitkä työura lisää yksilön todennäköisyyttä syyttää köyhyydestä epäoikeudenmukaista yhteiskuntaa. Tämä voi johtua ensinnäkin siitä, että sosiaalityön toimintaympäristö ja sosiaalipolitiikka ovat muuttuneet (esim. Johansson & Hvinden 2007; Julkunen 2006). Nuoret työntekijät ovat ehkä omaksuneet pitkään alalla työskennelleitä vahvemmin uuden aktiivisen sosiaalipolitiikan tavoitteet, taustateologiat ja menetelmät. Emme siis voi sulkea pois mahdollisuutta, että kyseiset asenne-erot eivät olisi seurausta ikäpolvi vaikutuksesta, koska työkokemuksen pituus ja ikä korreloivat voimakkaasti keskenään. Toiseksi voidaan ajatella, että nimenomaan se, kuinka kauan sosiaalityöntekijä on kohdannut köyhyyttä työuransa aikana, vaikuttaa asenteisiin. Ilmiön kohtaaminen mahdollisesti lisää sosiaalityöntekijöiden ymmärrystä ongelman taustalla vaikuttavista monimutkaisista prosesseista. Tähän ajatukseen saadaan tukea kansalaisyhteiskunnan kohdistuvista köyhyysmielipidetutkimuksista, joissa tietoisuus köyhyydestä ja köyhien kohtaaminen lisää rakenteellisten selitysmallien kannatusta (Lepianka 2007; Lee & al.1992).

Mielipiteitä erotteli koulutustausta: Ilman sosiaalityöntekijän pätevyyttä alalla toimivat tukivat useammin yksilöllistä syytöstä kuin pätevät. Toisaalta taas pätevät kannattivat enemmän sosiaalista syytöstä kuin ilman koulutusta olevat. Jää kuitenkin epäselväksi, onko tähän syytä pohjoismainen sosiaalityön koulutus vai onko kysees-

sä se, että koulutusohjelmiin valikoituu jo valmiiksi tietyllä tavalla ajattelevia opiskelijoita. Aikaisemman kansainvälisen tutkimuksen mukaan molemmat prosessit saattavat olla mahdollisia (Weiss & al. 2005).

Artikkelimme tuotti uutta tietoa pohjoismaalaisten sosiaalityöntekijöiden mielipiteistä köyhyyden syistä ja sitä selittävästä tekijöistä. Jatkossa olisi tarpeellista tarkastella sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä köyhyyden syistä useammilla selittävillä tekijöillä kuin tässä tutkimuksessa.

Jatkossa voitaisiin tarkastella mielipiteistä useiden sosiaalityöntekijän ammattiin liittyvien tekijöiden, kuten työskentelysektorin, esimiesaseman tai koulutustaustan (nyt käytettyä mittaria hienojakoisemmin luokiteltuna) kautta. Jatkossa tulisi tutkia sosiaalityöntekijöiden mielipiteitä myös laajemmin sosiaalipalvelujen eri asiakasryhmistä. Tarpeellista olisi tuottaa tietoa sosiaalityöntekijöiden asennoitumisesta erilaisiin huono-osaisiin ryhmiin, kuten (pitkäaikais)työttömiin ja toimeentulotukea saaviin.

KIRJALLISUUS

- Albrekt Larsen, Christian: *The Institutional Logic of Welfare Attitudes. How Welfare Regimes Influence Public Support*. Hampshire: Ashgate Publishing Limited, 2006
- Alesina, Alberto & Glaeser, Edward: *Fighting Poverty in the US and Europe. A World of Difference*. New York: Oxford University Press, 2004
- Arts, Will & Gelissen, John: *Welfare States, Solidarity and Justice Principle: Does the Type Really Matter*. *Acta Sociologica* 44 (2001): 283–299
- Blekesaune, Morten: *Economic Condition and Public Attitudes to Welfare Policies*. *European Sociological Review* 23 (2007): 3, 393–403
- Blekesaune, Morten & Quadagno, Jill: *Public Attitudes toward Welfare State Policies: A Comparative Analysis of 24 Nations*. *European Sociological Review* 19 (2003): 5, 415–427
- Blomberg, Helena & Corander, C. & Kroll, Christian & Meeuwisse, Anna & Scaramuzzino, R. & Swärd, Hans: *A Nordic Model in Child Welfare? Teoksessa: Forsberg, Hannele & Kröger, Tepo (toim.): Social Work and Child Welfare Politics: Through Nordic lenses*. Bristol: The Policy Press, 2010
- Bullock, Heather: *From the Front Lines of Welfare Reform: An analysis of Social Worker and Welfare Recipient Attitudes*. *The Journal of Social Psychology* 144 (2004): 6, 571–588
- Cozzarelli, Catherine & Wilkinson, Anna & Tagler, Michael: *Attitudes Towards the Poor and Attributions for Poverty*. *Journal of Social Issues* 57 (2001): 2, 207–227
- Feather, Norman: *Explanations of poverty in Australian and American samples*. *Australian Journal of Psychology* 26 (1974): 3, 199–216
- Giertz, Anders: *Making the Poor Work. Social Assistance and Activation Programs in Sweden*. Lund: Lund University, 2004
- Hackett, Simon & Kuronen, Marjo & Matthies, Aila-Leena & Kresal, Barbara: *The motivation, professional development and identity of social work students in four European countries*. *European Journal of Social Work* 6 (2003): 2, 163–178
- Haikonen, Jyrki & Kiljunen, Pentti: *Mitä mieltä suomalaisen? EVAn asennetutkimuksen kertomaa vuosilta 1984–2003*. Helsinki: EVA, 2003
- Heikkinen, Jarmo: *Sosiaalityön ammattikuva sosiaalihuollossa. Tutkimus sosiaalityöntekijöiden näkemyksistä ja kokemuksista sosiaalitoimiston ammatillisesta sosiaalityöstä*. Kuopion yliopiston julkaisuja e. yhteiskuntatieteet 161. Kuopio: Kuopion yliopisto, 2008
- Hodge, David: *Value Differences between Social Workers and Members of the Working and Middle Classes*. *Social Work* 48 (2003): 1, 107–119
- Hosmer, David & Lemeshow, Stanley: *Applied Logistic Regression. Second Edition*. New York: Wiley-Interscience Publication, 2000
- Johansson, Håkan & Hvinden, Bjorn: *Re-activating the Nordic welfare states: do we find a distinct universalistic model?* *International Journal of Sociology* 27 (2007): 7/8: 334–346
- Jones, Loring: *Direct Service Workers' Attitudes toward Employment, Unemployment, and Client's Problems*. *Journal of Social Service Research* 19 (1994): 1/2, 161–179
- Julkunen, Raija: *Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu*. Helsinki: Stakes, 2006
- Kangas, Olli & Sikiö, Jaana: *Kunnon kansalaisia vai laiskoja lurjuksia? Suomalaisten käsitykset toimeentulotuen saajista*. Teoksessa: Kangas, Olli & Ritakallio, Veli-Matti (toim.): *Kuka on köyhä? Köyhyys 1990-luvun puolivälin Suomessa*. Tutkimuksia 65. Helsinki: Stakes, 1996
- Kroll, Christian & Blomberg, Helena: *Socialarbetares syn på fattiga, arbetslösa och ökade krav på klienterna i Sverige och Finland*. *Sociomomens Forsknings-supplement* 27 (2010): 4, 90–99
- Lee, Barret & Lewis, David & Jones, Sue: *'Are the Homeless to Blame? Two Theories'* *Sociological*

- Quarterly 33 (1992): 535–552
- Lee, Barret & Farrell, Chad & Link, Bruce: Revisiting the Contact Hypothesis: The Case of Public Exposure to Homelessness. *American Sociological Review* 69 (2004): 1, 40–63
- Lepianka, Dorota: Are the Poor to be Blamed or Pitted? A Comparative Study of Popular Poverty Attributions in Europe. Tilburg: Tilburg University, 2007
- Lepianka, Dorota & van Oorschot, Wim & Gelissen, John: Popular Explanations of Poverty: A Critical Discussion of Empirical Research. *Journal of Social Policy* 38 (2009): 3, 421–438
- Lepianka, Dorota & van Oorschot, Wim & Gelissen, John: Popular Explanations of poverty in Europe: Effects of Contextual and Individual Characteristics across 28 European Countries. *Acta Sociologica* 53 (2010): 1, 53–72
- Martinussen, Pål: Self-interest or Ideology? The Attitude of Norwegian Medical Specialists towards Private Welfare Services. *Scandinavian Political Studies* 31 (2008): 2, 149–172
- Nasser, Ramzi: Does subjective class predict the causal attribution for poverty? *Journal of Social Sciences* 3 (2007): 4, 197–201
- Niemelä, Mikko: Oma vika, epäonni vai rakenne? Suomalaisten köyhyyden syytä koskevat mielipiteet. *Yhteiskuntapolitiikka* 72 (2007): 6, 585–598
- Niemelä, Mikko: Perceptions of the Causes of Poverty in Finland. *Acta Sociologica* 51 (2008): 1, 23–40
- Niemelä, Mikko: Public and street level bureaucrats' perceptions of the causes of poverty in Finland. Artikkelikäsikirjoitus, 2010
- Rehner, Tim & Ishee, Jane & Salloum, Mimi & Velasquez, Donna: Mississippi Social Workers' Attitudes toward Poverty and the Poor. *Journal of Social Work Education* 33 (1997): 1, 131–142
- Reingold, David & Liu, Helen: Do Poverty Attitudes of Social Service Agency Directors Influence Organizational Behavior? *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* 38 (2009): 2, 307–332
- Rosenthal, Beth: Graduate Social Work Students' Beliefs about Poverty and Attitudes toward the Poor. *Journal of Teaching in Social Work* 7 (1993): 1, 107–121
- Saarinen, Arttu: The opinions of Finnish physician on social security system. *International Journal of Sociology and Social Policy* 29 (2009): 7/8, 426–440
- Saarinen, Arttu: The opinions of Finnish specialist physician on social security system. *Italian Journal of Public Health* 5 (2008): 1, 53–59
- Saarinen, Arttu: Lääkäreiden mielipiteet terveydenhuollon markkinoistumisesta. *Yhteiskuntapolitiikka* 72 (2007): 6, 599–612
- Sun, An-Pyng: Perceptions among social work and non-social work students concerning causes of poverty. *Journal of Social Work Education* 37 (2001): 1, 161–173
- Sunesson, Sune & Blomberg, Staffan & Edebalk, Per-Gunnar & Harrysson, Lars & Magnusson, Jan & Meeuwisse, Anna & Pettersson, Jan & Salonen, Tapio: The flight from universalism. *European Journal of Social Work* 1 (1998): 1, 19–29
- Svallfors, Stefan: The politics of welfare policy in Sweden: structural determinants and attitudinal cleavages. *RJS* 42 (1991): 4, 609–631
- van Oorschot, Wim & Halman, Loek: Blame or Fate, Individual or Social? An international comparison of popular explanations of poverty. *European Societies* 2 (2000): 1, 1–28
- Weiss, Idit & Gal, John & Cnaan, Ram & Majlaglic, Rea: What kind of Social Policy do Social Work Students Prefer?: A Comparison of Students in Three Countries. *International Journal of Social Work* 45 (2002): 1, 59–81
- Weiss, Idit: Social Work Students and Social Change: On the Link between Views on Poverty, Social Work Goals and Policy Practice. *International Journal of Social Welfare* 12 (2003): 2, 132–141
- Weiss, Idit & Gal, John & Cnaan, Ram: Does Social Work Education have an Impact on Social Policy Preferences? A Three-Cohort Study. *Journal of Social Work Education* 41 (2005): 1, 29–47
- Weiss-Gal, Idit & Gal, John: Social workers' attitudes towards social welfare policy. *International Journal of Social Welfare* 16 (2007): 349–357
- Weiss, Idit & Gal, John: Poverty in the Eyes of the Beholder: Social Workers Compared to Other Middle-Class Professionals. *British Journal of Social Work* 37 (2007): 893–908
- Weiss-Gal, Idit & Gal, John: Social Welfare Policy: Preferences of Arab and Jewish Social Workers in Israel. *Families in Society* 89 (2008): 1, 129–138
- Weiss-Gal, Idit & Benyamini, Yael & Ginzburg, Karni & Savaya, Riki & Peled, Einat: Social Workers' and Service Users' Causal Attributions for Poverty. *Social Work* 54 (2009): 2, 125–133
- Woodcock, Johanna & Dixon, John: Professional Ideologies and Preferences in Social Work: A British Study in Global Perspective. *British Journal of Social Work* 35 (2005): 953–973.

Liite 1. Aineiston jakautuminen käytettyjen kategoristen selittävien muuttujien mukaan % ja N:t sulkeissa

	Koko aineisto	Suomi	Ruotsi	Tanska	Norja
Maa					
Suomi	23 (1 299)				
Ruotsi	51 (2 809)				
Tanska	13 (743)				
Norja	13 (703)				
Sukupuoli					
Mies	14 (720)	8 (101)	16 (425)	15 (90)	15 (104)
Nainen	86 (4 612)	92 (1 179)	84 (2 323)	85 (512)	85 (598)
Sosiaalityöntekijän koulutus					
Kyllä	80 (4 458)	79 (1 033)	85 (2 388)	99 (736)	43 (301)
Ei	20 (1 096)	21 (266)	15 (421)	1 (7)*	57 (402)
Työkokemus					
Enintään 4 vuotta	20 (1 106)	17 (203)	24 (673)	19 (139)	13 (91)
5–9 vuotta	19 (1 032)	16 (193)	19 (540)	19 (136)	24 (163)
10–19 vuotta	25 (1 382)	24 (284)	23 (639)	26 (188)	39 (271)
20–29 vuotta	24 (1 277)	31 (375)	22 (617)	23 (167)	17 (118)
30 vuotta tai enemmän	12 (624)	12 (149)	12 (324)	14 (100)	7 (51)
Työtehtävä					
Toimeentulotuki	17 (960)	26 (332)	12 (333)	31 (230)	9 (65)
Muu tehtävä	83 (4 594)	74 (967)	88 (2 476)	69 (513)	91 (638)

*Tanskassa ilman sosiaalityön koulutusta olevia on hyvin vähän. Tämä oli yksi syy, miksi päädyimme tekemään varsinaiset analyysit koko aineiston tasolla eikä maittain.

SUMMARY

Helena Blomberg & Johanna Kallio & Christian Kroll: Attributions for poverty among Nordic social workers (Sosiaalisyöntekijöiden mielipiteet köyhyyden syistä Pohjoismaissa)

This article surveys the opinions of social workers about the causes of poverty in the four Nordic countries of Finland, Sweden, Norway and Denmark. The specific questions addressed are (1) how do social workers perceive the causes of poverty in the Nordic countries; and (2) how are these perceptions divided by social workers' job duties, education, gender and length of work experience. The article is a quantitative study based on a questionnaire material collected among social workers. Data interpretation is based on the methods of frequency distributions and ordinal logistic regression analysis.

The majority of social workers in the Nordic countries take the view that poverty is attributable to significant social injustice. However there are some noteworthy country differences. In all countries the single most common perceived cause is social blame. There is no justification for talk about a common Nordic attitude, although Norwegian and Swedish social workers do share many views in common. In these countries there is clearly more support for social explanations, whereas individual explanations have less widespread support. In Norway and in Sweden in particular, social workers tend to regard different attributions of poverty as mutually exclusive.

In Denmark, social workers tend to think that poverty is a fate. This is reflected in their belief in both individual and social fate. Social workers in Denmark tend towards a fatalistic view of the causes of poverty, i.e. they consider poverty a matter of individual ill-fate or attributable to random or uncontrollable circumstances. However it is important to note that just as in the other Nordic countries, the most common perceived cause of poverty among Danish social workers is social blame – although the percentage figures for Denmark do differ quite markedly from the other countries. Denmark differs from the rest of

the field in that there is only relatively little support for social blame and quite wide support for fatalistic attributions.

Social workers in Finland support various attributions for poverty, but compared to colleagues in the other Nordic countries they lean more heavily towards individual attributions. Despite earlier research on the views of Nordic citizens this is a surprising result since qualification requirements for social workers in Finland are higher than in the other Nordic countries. Given that social workers in Finland are required to hold a Master's level degree and research suggests that social workers with a higher qualifications more often favour the social blame attribution, one might expect to find the least support for individual attributions in Finland. Furthermore the opinions of Finnish social workers are somewhat ambivalent in that there is support for all the different alternatives.

It seems that social workers' attitudes are associated with how long they have dealt with poverty during their careers. Shorter experience in social work is associated with support for individualist and fatalistic attributions, longer experience in turn increases the likelihood that the individual puts the blame for poverty on an unfair society. This may have to do with the changes that have happened in the environment of social work and in social policy. It is possible that younger social workers are more firmly committed to the objectives, underlying ideologies and methods of new active social policy than people who have worked in the field for longer. On the other hand it might be suggested that the length of time that social workers have dealt with poverty during their careers will influence their attitudes. It is possible that regular contact with the phenomenon helps them develop a deeper appreciation of the complex processes that lie behind the problem.

KEYWORDS: social workers, Nordic countries, causes of poverty